Tieners trainen op Lombok om tienerhuwelijken te voorkomen

En zo gezonder en gelukkiger opgroeien

Seksuele voorlichting is geen vanzelfsprekendheid in Indonesië. Sommige zaken liggen gevoelig, vanuit de cultuur en het geloof. Zo is seks voor het huwelijk uit den boze, maar is de praktijk weerbarstiger. Zo ook op Lombok. En als dit naar buiten komt, leidt de sociale druk vaak tot vroege huwelijken. Ondanks dat kindhuwelijken officieel verboden zijn, komen tienerhuwelijken regelmatig voor. De jongens zijn vaak iets ouder en proberen voor het inkomen te zorgen, niet zelden als migrantwerker. Veel jong getrouwde meisjes maken hun middelbare school niet af en zijn soms al weer gescheiden en moeder voor ze puber af zijn. Sommigen trekken zich het lot van deze eigenlijk veel te jonge gehuwden of ouders aan en geven lokaal voorlichting en trainingen om tieners seksueel meer zelfbewust te maken.

Tekst: Jeroen Dessauvagie, freelance schrijver en producer
Interviews en beeld: Nine Geertman, freelance fotograaf en vormgever

Van opvang naar voorlichting
In het oosten van Lombok, in het subdistrict Pringgabaya, probeert Herlina Kusuman een verschil te maken. Lina, zoals iedereen haar noemt, heeft eerder gestudeerd aan de universiteit van Mataram, in het westen van Lombok. Daar was ze onderdeel van een groep die studenten helpen die het slachtoffer van seksueel misbruik waren geworden. In haar eigen regio zet ze dit vrijwilligerswerk voort, naast het geven van Engelse les. Lina vangt misbruikslachtoffers op, ondersteunt ze en begeleidt ze naar de juiste organisaties. Maar ze geeft ook voorlichting vooraf, aan de lokale jeugd, over huwelijk, seksualiteit en een gezonde levensstijl.

Herlina Kusuman ('Lina') en haar man, Safprada

"In een gezonde dialoog kunnen jongeren letterlijk en figuurlijk gezonder leren leven."

Open praten over van alles
Lina biedt de lokale jeugd een programma waarin ze meisjes en jongens begeleidt langs allerlei onderwerpen. Van de fysieke veranderingen tijdens de pubertijd en menstruatie tot seksualiteit, soa's en vroege zwangerschap of familieplanning. Onder het motto 'know your body' wordt verkent wat je wel of niet fijn vindt aan je eigen lichaam qua aanrakingen, van jezelf of anderen. Dit is vaak een opstap om het over misbruik te hebben. Maar ook hygiëne, een gezonde levensstijl en zelfbeeld komen aan bod. Herlina Kusuman: "Sommige intieme onderwerpen liggen gevoelig hier, door geloof en traditie, maar toch leert de praktijk dat je met respect naar elkaar heel open over seksualiteit of bijvoorbeeld man-vrouwverhoudingen kan praten. Iedereen maakt zijn eigen afwegingen bij gehoorzaam aan het geloof enerzijds en zelfstandigheid en keuzevrijheid aan de andere kant. Wat onder vrienden al kan, proberen wij in een veilige omgeving breder te trekken en ervan te leren: wat mag of wil je wel of niet en wanneer en met wie… van de eerste keer tot andere ervaringen, over misbruik en grenzen, over trouwen of samenwonen, kiezen voor wel of geen kinderen, het bewust stichten van een familie of andere relatievormen, nadenken over verdere levensdoelen. In een gezonde dialoog kunnen jongeren letterlijk en figuurlijk gezonder leren leven."

“De meesten weten wel dat kindhuwelijken wettelijk eigenlijk helemaal niet mogen.”

Weer terug naar school
Een ander iemand die zich het lot van de te jong getrouwde tieners aantrekt, is Pak Budi. Hij maakt zich vooral zorgen om de grote uitval van school en de rol van migratiewerk. Budi ziet veel kinderen die aan hun lot worden overgelaten wanneer ouders in het buitenland werken als migrantenarbeider, bijvoorbeeld in Singapore of Maleisië. Pak Budi: “Veel van deze kinderen leven bij hun grootouders, gaan niet meer naar school en trouwen heel vroeg of komen terecht in kinderarbeid.” Budi bezoekt de kinderen en vraagt waarom ze niet meer naar school gaan. Te weinig inkomen en kindhuwelijken blijken de twee hoofdredenen. Daarom organiseert hij met lokale ngo’s gratis lessen en stimuleren zij de kinderen om weer naar school te gaan. Met sociale diensten en gezondheidsorganisaties geven ze voorlichting over de gevolgen van vroeg trouwen en niet meer naar school gaan. En met de kinderbescherming bezoekt Budi de families van de te trouwen jongens. Budi: “De jongens zijn vaak iets ouder maar de meeste meisjes in ieder geval nog minderjarig. De meesten weten wel dat dit wettelijk eigenlijk helemaal niet mag. Door de families te herinneren aan de illegaliteit zijn zo veel vroege huwelijken voorkomen.”

Persoonlijke verhalen
Dat voorlichting en training werkt en goed valt in de gemeenschap komt volgens Herlina Kusuman doordat de meeste mensen meer bewust zijn van de noodzaak van seksuele voorlichting na ‘enkele incidenten’. Kusuman: “Een meisje dat misbruikt werd door een buurman bijvoorbeeld… dat heeft er mede voor gezorgd dat wij met ons werk nu veel meer worden geaccepteerd en gesteund.” Door de vele trainingen die Lina nu al heeft gegeven en de komst van meer trainers, komen allerlei persoonlijke verhalen langs.

Juliaha, in haar (moeders) woonkamer

“Nadat ze zuigzoenen hadden gespot, werden mijn ouders boos en stuurden aan op trouwen.”

Uit het verhaal van Juliaha blijkt echter dat sociale druk haar nog steeds weerhoudt om weer naar school te gaan. Als Juliaha nog maar 14 is, is ze alweer gescheiden. Ze is maar vijf maanden

getrouwd geweest. Op de vraag hoe het zo gekomen is, zegt ze: “Eerst hield ik van hem. Maar toen mijn oom en andere mensen ons samen zagen, en zuigzoenen hadden gespot, werden mijn ouders boos en stuurden aan op trouwen. Ondanks dat we geen kind hadden verwekt, maar seks voor het huwelijk kan niet. Hij zei dat hij er wel klaar voor was en de verantwoordelijkheid op zich wilde nemen. Maar eenmaal getrouwd bleek pas zijn slechte kant: hij had een andere vrouw, wilde niet werken en gaf me helemaal geen geld als ik daar om vroeg.” Juliaha droomt ervan om haar eigen restaurantje te beginnen, maar heeft geen geld om daarin te investeren. Haar vader is inmiddels overleden en ze woont alleen met haar moeder, die graag ziet dat Juliaha weer naar school gaat. Maar ze schaamt zich omdat ze zo jong gescheiden is en maakt zich druk om wat de mensen zeggen. Dus verkoopt ze nu zelfgemaakte kokosbezems.

Juliaha’s vijf jaar oudere zus, Nuri, is ook jong getrouwd én moeder geworden. Op haar vijftiende is Nuri getrouwd met haar buurjongen. Van jongs af aan waren ze vrienden. Samen kregen ze een dochtertje, Sonia. Ze zijn nog steeds gelukkig getrouwd. Wel maken ze zich zorgen waar ze moeten wonen. Nu werkt Nuri’s man in Maleisie, als migrantwerker. Nuri en Sonia wonen in een bamboehuisje van zijn grootmoeder. Eens in de zoveel weken is het jonge gezin samen. In de tussentijd verkoopt Nuri bezems met haar zus, Juliaha. Ooit wilde Nuri graag leraar worden. Maar ze heeft geen spijt van haar huwelijk en is gelukkig nu. Ze zou zelfs nog wel een kind willen. Ze hoopt het dan wel eerst wat beter te hebben, met een eigen huis, waar ze dan ook groenten kan verbouwen om te verkopen.

Dewi met dochter Keyla

“Ik denk dat hij iets slechts over mij heeft gehoord, en daarom wilde scheiden.”

Getrouwd door gedwongen seks
Dewi is ook alweer gescheiden, na een vroeg huwelijk. Een jongen die ze al kende en leuk vond, dwong haar tot seks. Toen ze zwanger werd vertelde ze het aan een vriendin, die het weer doorvertelde aan haar ouders. Die trokken naar het huis van de familie van de jongen, met de boodschap dat hij met Dewi moest trouwen. Seks voor het huwelijk is nu eenmaal niet toegestaan. Ondanks dat ze het goed deed op de middelbare school, heeft ze die hierdoor niet afgemaakt. En dat terwijl ze vanaf de basisschool zelf al leraar wilde worden. Ze mist school en heeft daarom spijt dat ze met hem gevreeën heeft, ook al vond ze hem eerst leuk. Inmiddels is hij, als migrantwerker in Maleisië, op afstand van haar gescheiden. Dewi: “Ik denk dat hij iets slechts over mij heeft gehoord, en daarom wilde scheiden. Maar ik wilde ook van het huwelijk af,

omdat hij te dominant was en mij niet vrijliet in mijn leven." Dewi leeft nu met haar moeder en oma in één huis. Dewi's moeder is ook jong moeder geworden en gescheiden van Dewi's vader. De moeder van Dewi werkt ook veel in Maleisië, als babysitter en schoonmaker, en zorgt voor het gemeenschappelijke inkomen. Pak Budi probeert haar te helpen met het alsnog behalen van haar diploma en stimuleert haar om kleuterjuf te worden. Dewi oefent haar Engels, door voor school interviews te houden. Nu ze is gescheiden, is ze gelukkig en blij dat ze weer kan leren.

V.l.n.r.: Juliaha, Pak Budi, Dewi en Nuri met dochter Sonia

Project 'Growing Up'
In het weeshuis waar Herlina Kusuman Engelse les gaf, ontmoet ze Marieke van Irsel die, na diverse rondreizen en vrijwilligerswerk in Azië, met Carmen de Wit project 'Growing Up' start. Door hun ervaringen met weeskinderen en jongeren groeit het besef van het belang om seksueel zelfbewust en 'getraind' te zijn. Van Irsel: "Dat kan namelijk veel maatschappelijke problemen voorkomen." Na het volgen en geven van diverse trainingen starten ze hun eerste pilot op de Filippijnen. In Manilla bereiken ze 51 meisjes met een educatief programma gericht op seksueel zelfbewustzijn. In de jaren hierna verbreedt het programma zich naar meisjes én jongens. En gaat 'Growing Up' internationaal: tegenwoordig zijn diverse trainers actief in de Filippijnen, Indonesië en Suriname.

Train the Trainer
Herlina nodigt Marieke direct uit om bij haar werk te komen kijken en helpen. Dit resulteert in een intensieve en langdurige samenwerking. Zo volgt Lina het Train the Trainer-programma en draagt zelfs bij aan de inhoud van de training, vooral op het gebied van seksuele thema's in relatie tot het geloof: wanneer mag je seks hebben, hoe zit dat tijdens de ramadan, et cetera. Maar het blijft niet bij Lina, gelukkig. Zo hoort Yurni Darakay uit de Molukken via het sociale netwerk van 'Growing Up' over Herlina Kusuman en reist af naar Lombok om ook tot trainer opgeleid te worden. Zo worden hopelijk weer meer tieners bereikt om meer zelfbewust hun eigen keuzes te maken en hun toekomst gezonder en gelukkiger te beleven.